

УДК 94(44)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2022.154-155.9>

Н. Федосєєв, студ. магістратури
e-mail: nikitaFedoseev339@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ФЕНОМЕН СТАНОВЛЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО АБСОЛЮТИЗМУ ПЕРІОДУ ЛЮДОВИКА XIV

Абсолютизм і його розвиток завжди є актуальною темою. Період абсолютизму припав на XVII–XVIII століття. У кожній окремо взятій країні, де цей абсолютизм існував, він мав свою унікальну специфіку. Хоч абсолютизм і характеризується саме абсолютною владою, тобто владою всеохопною, але не в кожній країні влада була абсолютною по факту. При цьому, самі королі і королеви прагнули до абсолютизму, але обставини постійно не давали цього зробити.

У цій статті буде йти мова про те, що саме дало можливість сформуватися канонічному абсолютизму у Франції періоду Людовика XIV. Будуть згадані конкретно історичні обставини формування державного ладу та зроблені висновки.

Ключові слова: абсолютизм, Людовик XIV, державотворення, націєтворення, політологія, форми правління.

Постановка проблеми. Тема абсолютизму, як складного феномену в історії Європи, завжди є актуальною. Цікавість автора викликана протиріччям між значенням терміну "абсолютизм", який означає тоталітарну владу, та фактичною ситуацією в Європі у XVII–XVIII ст. Постійні чинники та фактори не давали абсолютизму стати посправжньому і абсолютним. Це все повертає нашу увагу до короля Людовика XIV – справді абсолютного монарха, який сильно виділяється з усіх монархів періоду абсолютизму. Цікавість викликає його правління та чому воно стало можливим саме у такій формі.

У роботі автор розкриє специфіку феномену правління Людовика XIV, а також складну сукупність факторів, яка зумовила можливість такого правління. Ми спробуємо зробити висновки щодо того, чому саме у Франції у період Людовика XIV монарх зміг бути абсолютним, а також розкрити тему того, чому після нього це знову стало неможливим.

Предметом дослідження є природа та специфіка абсолютизму в Європі, головні тенденції правління Людовика XIV та події, які передували його правлінню.

Аналіз джерел та літератури. Основними джерелами є література XVII–XVIII століття та дослідження істориків. Загалом, тема абсолютизму досліджувалася багатьма вченими, але в контексті його формування саме у Франції трапляється мало матеріалів. Автор буде розглядати роботи відомих французьких істориків, таких як Ерік Дешодт [6], Блуше [10], Пьер Губерт [2]. Також присутні англійські дослідження Александра Гавіна [8], Чарльза Біма [7] та інших.

Постановка завдання. Завдання полягає у спробі зробити висновки з приводу того, чому саме у Франції у період правління Людовика XIV монарх зміг бути абсолютним, а також розкриття теми того, чому після нього це знову стало неможливим.

Виклад основного матеріалу. Абсолютизм – форма правління монарха, близька до диктатури. Тенденції абсолютизму виникли в окремих країнах західної Європи у зв'язку з консолідацією земель в руках одного володаря, великою кількістю війн, образом монарха як "помазаника божого" та інших факторів. Ця форма правління є характерною для Європи періоду XVII–XVIII ст. Але, якщо брати до уваги окремі країни, ми стикаємося з певними "особливостями" абсолютизму. Загалом, ці особливості і є факторами, які стримували волю монарха і не давали його владі бути необмеженою. Це дає нам змогу зробити висновок про те, що де-факто у кож-

ному окремому випадку абсолютна монархія була не такою вже і абсолютною.

Абсолютними монархіям не давали ставати певні фактори-особливості. Про абсолютизм Священної Римської Імперії та Італії говорити немає сенсу, адже на період розвитку абсолютизму ці країни навіть не були об'єднані, а склалися з великої кількості незалежних герцогств, графств, князівств та міст держав. Найближче всього до абсолютної монархії наблизилися 3 країни західної Європи: Англія, Франція та Іспанія.

Особливістю англійського абсолютизму була наявність парламенту. Щоб мати владу королю доводилося узгоджувати рішення з парламентом. Необхідність цієї згоди обумовлена контролем податків і фінансів, який виконував парламент. Це часто призводило до певних протиріч. Саме через наступ абсолютизму на парламент сталася Англійська революція. У зв'язку з обмеженістю у власних ресурсах, Яков II сповідував прокатолицьку та профранцузьку політику, часто нехтуючи державними інтересами. Викликано це тим, що Людовик XIV надавав йому гроші, які робили Якова II більш незалежним від парламенту. Тому, через контроль парламенту над фінансами і залежність від нього короля, англійську монархію ми не можемо назвати абсолютною.

Серед особливостей іспанського абсолютизму також можна виокремити обмеження влади короля. Це пов'язано з Реконкістою. Під час війни, задля консолідації населення проти ворога широко використовувалася релігійна пропаганда, Реконкіста поставала для іспанців як "хрестовий похід" проти невірних. Через це на території Іспанії народ став дуже релігійним, мали місце велика кількість духовно-лицарських орденів, створених ще в часи Реконкісти. Ситуація призвела до того, що владі монарха доводилося тісно співпрацювати з Папою Римським та духовною верхівкою. Також треба згадати про систему фуерос, яка певним чином обмежувала владу короля на місцях. Тому, навіть Філіпу II не вдалося встановити абсолютизм.

Цікава ситуація склалася у Франції. Формально структура влади дозволяла будувати абсолютну монархію, але певні внутрішні тенденції постійно не давали цьому статися. Можливо одним із перших кроків було те, що у 1614 році Генеральні штати проголосили владу короля божественною за своїм походженням. Конфлікти між гугенотами та католиками, сильна Іспанія під боком та придворні інтриги не давали абсолютизму бути. Але все ж таки він стався у часи Людовика XIV. Уся повнота законодавчої, виконавчої, військової і судової влади зосе-

реджувалася в руках спадкового глави держави – короля. Відповідно правителю підкорювався весь централізований державний механізм – армія, поліція, адміністративно-фінансовий апарат, суд. Усі французи, включно з дворянами, вважалися підданими короля і були зобов'язані йому беззаперечно підкорюватися.

Правління Людовика XIV, "короля сонця", є одним з найвідоміших правлінь у світовій історії. Він сидів на троні 72 роки, довше ніж будь-який з європейських монархів. За його правління Версаль став центром придворного життя Європи, усі монархи намагалися бути схожими на Людовика в усіх його звичках. Але чому такий феномен став можливим?

Причини такого виняткового за повноваженнями правління криються у подіях, які сталися задовго до приходу "короля сонця". Генріх IV – перший король з династії Бурбонів, який повністю консолідував країну. Це сталося через те, що до того, як Генріх зійшов на престол, він мав багато земель, а закон вимагав, щоб всі землі, які король мав до свого правління, приєднувалися до королівського домену. Попри намагання Генріха обійти цей закон та не виконувати його, у 1607 році під тиском парламенту він все ж таки приєднав свої землі до домену корони, тим самим значно розширив його. Хоч в історіографії і присутня думка про те, що Генріх був найвидатнішим представником абсолютної монархії [5, с. 38], але король в жодному випадку не був абсолютним монархом. Він навіть не міг примусити своїх ближніх, сестру та міністра Сюллі, стати католиками, Генріх тільки створював базу майбутнього абсолютизму. Велика кількість земель королівського домену та загальна втомленість Франції від міжусобиць та релігійних війн певним чином заспокоїла французький народ.

Наступним королем був Людовик XIII. Першопочатково регентом при ньому була його мати – Марія Медичі. Як раз в часи її регентства ми і помічаємо певні "предтечі" абсолютизму [1]. Опозиція, яка складалася з принців та "грандів", змусила Марію скликати генеральні штати, де в 1614 році з'ясувалося, що дворяни і духовенство зацікавлені у посиленні монархії. Але попри це, "гранди" користувалися незадоволенням у населення, викликаним податками, і все ще склали опозицію, через що державі довелося виплачувати їм пенсії. Так в 1616 році Конде отримав 1.5 млн ліврів [5].

Повна консолідація країни сталася лише в часи кардинала Рішельє. Попри сильно розповсюджену думку, яка особливо популяризувалася через романи Дюма, Людовик XIII та кардинал Рішельє мали гарні стосунки і в жодному випадку не конкурували за владу. Людовик XIII з кардиналом Рішельє вступили у певний симбіоз. Король захищав кардинала від інтриг та постійно підтримував. Цей союз був дуже вигідним для французької корони, адже кардинал виступав "теоретиком абсолютизму". У своїх творах він писав, що першою ціллю для нього є могутність короля, а другою – могутність його країни. Добивався "сірий кардинал" цього багатьма методами. На інтриги немає сенсу звертати увагу. Більшу цікавість викликають прогресивні методи культурної пропаганди. Своїми діями, такими як спонсорство Сорбони, будівництво монументальних будівель, допомога освіті, театру, він почав створювати фундамент [2] французької нації.

Рішельє рухався багатьма шляхами, але для дослідження першочергово важливим є те, що він створив фундамент абсолютизму. Основним фактором для

його формування було те, що він замінював на місця старе дворянство на нове, служиве, яке отримувало пряму платню від короля. Це зумовило більшу залежність місцевого управління від короля, консолідувало країну. Крім того, важливими є наслідки 30-літньої війни. У війнах більше всього виграють ті країни, які входять в неї останніми, при цьому граючи вирішальну роль для перемоги.

Для підтвердження цієї тези можна навести багато прецедентів, одним із них був вступ Франції у 30-літню війну. Франція, яка увесь період війни намагалася бути нейтральною, таємно підтримуючи протестантів, під кінець вступила у війну на боці протестантської ліги. Сам факт вступу католицької країни у війну на боці ліги протестантів може здаватися дивним, але насправді це цілком логічно. Рішельє у своїй зовнішній політиці спирався на принцип "національних інтересів". Розуміючи те, що підсилення Габсбургів призведе до краху оточеної ними з обох боків Франції, кардинал вступив у війну проти них. Після тридцятилітньої війни постала система "балансу сил", яка була створена для того, щоб жоден союз не міг стати занадто могутнім для захоплення влади над усією Європою. У випадку з тридцятилітньою війною цим балансиrom виступила Франція, чим сильно підняла свій міжнародний престиж. Надалі цим балансиrom виступала Великобританія. Але так як Франція перша з країн, яка прийшла до цього прогресивного виду зовнішньої політики, вона стала першою серед європейських країн на зовнішньополітичній арені. Гармонічне поєднання внутрішньої та зовнішньої політики, обидві з яких були прогресивними і передовими, зробили Францію такою.

Попри це Рішельє тільки закладав фундамент абсолютної монархії. Сам факт існування політичної фігури Рішельє в період правління Людовика XIII вже свідчить про відсутність абсолютизму при ньому. Але ми можемо говорити про створення певного "полюсу влади". Адже централізація країни, яку провів Рішельє, зумовила те, що вся влада з "широкого кола" перейшла до "вузького кола" людей, а саме до короля та його ближнього оточення, до якого належав сам кардинал. Це все створило ідеальні умови для майбутнього правителя. Авторитетна та сильна на зовнішньополітичній арені, стабільна та централізована на внутрішньополітичній, Франція стала наддержавою, яка чекала на того, хто зможе використати надбане Рішельє [3, с. 81–94]. У цих відносно "ідеальних" обставинах на трон і зійшов Людовик XIV.

Кардинал Рішельє помер у 1642 році, наступного ж року помер і Людовик XIII. У тому ж 1643 році у віці 4 років трон зайняв Людовик XIV. Саме такий юний вік приходу до влади дав Людовику можливість правити 72 роки. Тридцятилітня війна в цей час була ще незавершена. Регентом при королі була його мати, Анна Австрійська. Але замість неї де-факто правив Джуліо Мазаріні, новий перший міністр і наступник кардинала Рішельє, а також її фаворит. Ситуація після смерті Людовика XIII сильно нагадує ситуацію після смерті Генріха IV, адже при дворі виникла дворянська опозиція. Проте Джуліо Мазаріні був повновладним наступником Рішельє і зміг подавити бунти.

Сама Франція через війну була у вельми складному становищі. В 1643, 1645 роках та взагалі на початку правління Людовика у країні було багато повстань.

Проте події в Англії змусили французьке дворянство прийти до єдності і загальними зусиллями подавити бунти шляхом політичних арештів, діючи разом із кардиналом Мазаріні. В ці часи існувала фронда, як рух проти абсолютизму, яка мала дворянську та парламентську форми, але кардиналу вдалось подолати цей рух у 1653 році. Загалом криза у Франції тягнулась відносно недовго. Після закінчення війни з Іспанією у 1659 році ситуація в країні стала повністю стабільною. У 1661 році помирає кардинал Мазаріні, чим започатковує фактичне правління Людовика XIV.

З вищесказаного автор робить висновок про те, що при Мазаріні через діяльність фронди та інших смут, у Франції знову зникає чіткий "поліос влади", на певний час. Попри це, періоду політичного впливу Мазаріні майже повністю вистачило для відновлення після Тридцятирічної війни. Для аналізу сутності влади історичного періоду, названого "періодом абсолютизму", потрібно розмежовувати те, що автор назвав "поліосом влади" і сам абсолютизм.

Під "чітким поліосом влади" автор має на увазі ситуацію, коли вся влада у країні сконцентрована у певному вузькому колі людей. Це зумовлюється особливостями європейської історії раннього нового часу, де часто не було "чіткого поліосу влади". Священна римська імперія, Італія, через роздробленість не мали владної структури, яка б діяла відповідно на всю територію країни, тому ці держави не мали навіть чіткого "поліосу влади". Англія, Іспанія і Франція цей "поліос" мали.

Абсолютизм – це абсолютна влада монарха, тобто однієї особи. Англія, монарх якої був фінансово залежний від парламенту і прямо, і не прямо (тобто парламент виділяв гроші на нього і на його армію), ніяк не міг бути абсолютним монархом. В Іспанії, яка консолідувалась відносно пізно, існували фуероси, які мали широке самоврядування на місцях, та дуже високий вплив церкви, духовенства та релігійних орденів. Саме тому ні в Іспанії, ні в Англії абсолютизму бути не могло.

Абсолютизм став можливим тільки у Франції, адже так склалися конкретно-історичні обставини. Франція – країна, яка була "класично" феодалною, при накопиченні влади в руках одного з феодалів, не залишилося б ніяких інших поліосів влади. Певну роль мав парламент, але загалом це було правління кардинала Рішельє, який в кінці свого панування "заспокоїв" та "принизив" парламент. Після того, як Рішельє та Мазаріні консолідували цей поліос між двох людей (Рішельє + Людовик XIII, Мазаріні + Анна Австрійська) історія тільки і чекала на те, поки не стане монарха або першого міністра, щоб владу можна було консолідувати в одних руках.

Народження французького абсолютизму, першого у Європі з часів Карла Великого, сталося у 1661 році, після смерті кардинала Мазаріні та заяви Людовика XIV про те, що йому не потрібен перший міністр і він скасовує цю посаду як таку. Самі французи завжди вважали свого монарха абсолютним, адже слово "абсолютизм" прийняло відтінок диктатури тільки у XIX ст., у той час як французи у цьому терміні вбачали значення "завершеності" і "довершеності". Людовик XIV з самого початку проводив політику, яка повністю анігілювала найменші "поліоси" влади в країні, крім його самого [6, с. 110]. Цікаві причини такої політики Людовика.

Людовик XIV ріс у складні часи, коли фронда, рух людей незадоволених податками часів тридцятилітньої

війни, мала велику силу. Фронда навіть на деякий час домоглася відставки Мазаріні. Крім того, сам Мазаріні робив усе, щоб влада не переходила до Людовика XIV. Є епізод, який свідчить і про характер молодого короля і про відношення до нього Мазаріні. Аристократія в часи юності Людовика грала на лютні, а Людовик XIV виявив бажання грати на гітарі. Мазаріні, розуміючи те, що таке бажання Людовику гарної репутації не зробить, одразу призначив йому найкращого вчителя гри на гітарі з Італії. Взагалі, Мазаріні завжди підтримував палке захоплення юного короля музикою, театром та іншими мистецтвами, і дивився крізь пальці на небажання короля вивчати науки.

Молодий король в усьому хотів бути не як усі і це видно з цього епізоду з лютнею. Можливо, саме відсутність фактичної влади у руках юного короля і зумовила його бажання завжди бути в "центрі", чи то центр уваги чи центр світу. У 1654 році, ще в період правління Мазаріні, 16-річний Людовик на придворному балі танцює 10 вечорів підряд, постійно змінюючи костюми. Це було вельми складно та можна порівняти з працею професійних танцюристів, але Людовик легко був готовий піти на все задля того, щоб опинитися в центрі уваги, адже за 10 вечорів його побачило 30 тисяч людей.

Нарцисизм та егоцентризм Людовика не викликає ніяких сумнівів, особливо зважаючи на його цитати "Франція – це я" і "У мене найкрасивіші ноги у королівстві". Саме ці сторони характеру Людовика вказують на його реальне бажання бути абсолютним монархом. Придворними балами юний правитель почав викликати захоплення в оточення і саме після одного з балів, де він з'явився в образі Аполлона, Людовик і отримав відомий титул "король-сонце". Тяга до абсолютної влади виходила і з його захоплення такими видатними особистостями, як Олександр Македонський, Октавіан Август та Аполлон.

Також хотілося б розвіяти міф про те, що Людовик був неосвіченим. Це сталося завдяки його наставникам, якими були Перефікс, французький абат та сам кардинал Мазаріні. Вони зробили його, якщо не ерудованим, то дуже розумним і кмітливим [11]. Можливо, саме близькість до таких людей у майбутньому дала Людовику хист до залучення талановитих міністрів та розуміння людської психіки. Ще треба підкреслити, що у нього була гарна школа в усьому, крім економічних проблем, адже ні Мазаріні, ні Перефікс у цьому також не розумілися. До кінця життя Людовик, як і Мазаріні, так і не навчився управляти фінансами, за Мазаріні це робив Фуке, а за Людовика – Кольбер [7].

Одразу після смерті Мазаріні король дуже змінився. Мадам де Лафаетт писала про те, що зранку після смерті Мазаріні зустріла Людовика і не впізнала його. Вона казала, що не могла уявити, щоб людина так змінилася за один день. Це свідчить про те, що одразу після смерті Мазаріні, Людовик зрозумів, що його положення де-юре почало дорівнювати положенню де-факто. Відомо, що ще Мазаріні рекомендував юному Людовику не мати "другого лиця" у країні, при чому це стосувалося не тільки посади міністра. Після смерті Мазаріні в країні залишилася ще одна дуже впливова фігура – Ніколя Фуке. Відомою є цитата Фуке "чи є щось недоступне для мене". Фуке був дуже багатий і впливовою людиною, завідував фінансами і в часи Мазаріні накопичив великі статки. Мазаріні просунув його вгору за підтрим-

ку в складні часи фронди. Після цього Мазаріні і Фуке разом накопичили дуже гарні статки, адже Фуке знав свою справу [3]. Одразу після того, як Людовик став "королем де-факто" Фуке запросив його на бал. Там Людовик був вражений масштабами цього балу і дуже принижений тим, що не було зрозуміло, хто тут король, Фуке чи він. Дуже вразило і засмутило нарцисичного короля те, що у Фуке був золотий посуд, а королівський золотий посуд був переплавлений в часи Тридцятирічної війни. Фуке влаштував дуже пишній прийом, наклав 80 столів і феєрверки, які налякали коней.

Судячи з джерел, у цей момент Людовик зрозумів об'єктивну необхідність усунення Фуке. Тому, він наказав відомому Д'Артаньяну захопити Фуке і провів суд над ним. Людовик хотів стратити Фуке, але гарні юристи та грамотний захист не дозволили його вбити. Суд постановив відправити Фуке з країни, але король зробив його вирок більш суворим, наказавши змінити його на пожиттєве ув'язнення. Цим Людовик показав, що більше не буде другої особи в королівстві, не буде сильного "полюсу влади" крім нього, влада буде належати тільки йому, а всі, хто будуть занадто високі, будуть знищені. Так, ще в самому початку правління, Людовик зробив свою владу майже абсолютною.

Людовик одразу почав проводити жорстку релігійну політику. Він вирішив поставити всі релігійні течії у країні під свій контроль і розповсюджує так званий галліканізм. Галліканізм – це форма правової системи вибору церковних ієрархів, при якій церква де-факто мала незалежність від Папи Римського. Цей рух виник навколо відносного злету націоналізму, адже включав у себе вище положення рішень національного з'їзду ієрархів над рішеннями Папи Римського. Тобто навіть католицьку церкву, вплив якої у Франції не був надто великим, Людовик вирішив опустити вниз політичної драбини.

Дослідження не потребує хронологічного розгляду усього життя Людовика. Нам потрібні тільки певні моменти та дії, які показують та висвітлюють характер його влади і ступінь абсолютистських тенденцій в ній. Абсолютні тенденції в його правлінні гарно висвітлюються через його ставлення до гугенотів. У 1661 році Людовик XIV підтверджує Нантський едикт віротерпимості, дуже прогресивний документ складений у часи Генріха IV. Хоча вже у наступному 1662 році починається велика кількість заборон та гноблень відносно гугенотів. Ці гноблення часто схожі на приниження. Гугенотів було заборонено ховати вдень, а на їх похоронах могли бути присутні не більше ніж 30 людей, враховуючи близьких родичів. Тобто, при формально діючому Нантському едикті його дія потихеньку все більше переставала бути реальною.

Ці процеси були пов'язані з амбіціями абсолютизму Людовика. Можливо, його мислення наближалось до логіки: один король – одна віра. Рішельє також мислив схоже: "Королі мають не тільки поважати тіару первосвященників, але і зберігати могутність власної корони" [5, с. 15]. Адже я не можу знайти іншої причини для політики, яка проводилася відносно гугенотів, які не становили ніякої реальної загрози для "короля сонця" на піку своєї могутності. Згодом гугеноти почали покидати державні посади. Гугенотам рубали голови, їх прибирали з політичної арені.

Як ми знаємо, Людовик XIV майже всіх дворян тримав при собі, у Версалі. Це було зроблено для то-

го, щоб всі впливові люди завжди були "під рукою" і їх можна було легко контролювати. Саме тому дворяни, які були гугенотами, для того, щоб стати ближчими до короля, швидко окатоличувались, чим майже повністю зруйнували гугенотську партію при дворі. Унаслідок, король почав користуватися формулою "що не дозволено едиктом, те заборонено", чим все більше нівелював права протестантів. Це все вилилось у жадливі наслідки, які демонструють нам Людовика XIV як людину з деспотичним нахилом.

Одним із найжорсткіших феноменів боротьби Людовика з гугенотами були так звані драгунади. Драгунади – це право, надане військовим драгунам на розміщення у місцях проживання гугенотів. Гугеноти мали виплачувати драгунам певну кількість грошей кожного дня, годувати їх та давати їм прихисток. У той самий час драгуни мали право влаштувати відносно гугенотів "необхідні безчинства". Ці безчинства часто виливались у грабунки, вбивства та насилля над жінками. Вінцем процесу викорінення протестантизму був едикт Фонтенбло, який скасував Нантський едикт. У ньому Людовик пояснює, що Нантський едикт був укладений для того, щоб громадяни переходили до католицизму, але через те, що найкращі громадяни вже стали католиками, цей едикт був непотрібним. Це призвело до повної заборони протестантизму у Франції. Це все зробило Францію центром контрреформації, яким раніше була династія Габсбургів. І взагалі, конфлікти з усіма протестантськими державами вели Францію до положення, якого займали ті ж Габсбурги до 30-літньої війни [1, с. 277].

У всьому Людовик добивався гегемонії своєї думки, своєї лінії і бачення. Хоча парламент вже при Рішельє мав незначну роль, Людовик вирішив його добити. На думку більшості дослідників, Людовик XIV був у дитинстві сильно травмований. Влада, яка мала належати йому та матері, належала Мазаріні, а фронда розхитувала централізовану систему Рішельє. Фронда була для нього дуже страшним дитячим страхом і багато його дій, які з політичного погляду були не дуже осмислені, були викликані саме страхом перед новою опозицією [11]. Відповідно, якщо зміщення Фуке та боротьба з гугенотами є деякою мірою виправданою, то нівелювання ролі парламенту вже не є таким однозначним. Його занадто емоційне ставлення до фронди підтверджується тим, що у 1668 році він особисто увірвався до парламенту і вирвав з книги протоколів всі листки, які відносяться до фронди [1, с. 261]. Парламент у свою чергу втратив можливість оскарження нових законів.

Саме дитячими травмами та страхом перед інакомисленням визвано його бажання зібрати усіх дворян у Версалі. Ситуація у Версалі часів Людовика нагадує Давній Єгипет. Однією з причин падіння Давнього Царства був бюрократичний апарат, який розвинувся навколо фараона. Фараон мав окрему посадову особу, яка охороняла його ліву сандалю, і окрему, яка охороняла його праву. У той самий час ці люди також мали своїх слуг. Дуже схожу ситуацію ми бачимо у Версалі, адже навіть великий Мольєр вважав за честь застеляти ліжко Людовика. Його слугами були й інше вище дворянство, це вважалося за честь. Людовик мав 10 000 осіб особистої охорони та 4000 слуг різних рангів. У масштабі XVII ст. це дуже велика кількість. У

Версалі постійно організовувались бали, на яких розкіш була вражаючого масштабу. Людовик любив розкіш, і тому усім дворянам доводилося купувати дуже коштовні вбрання, обсіпані дорогоцінним камінням, і приїжджати на дорогих каретах. Ця "кіч" в свою чергу зумовлювала поступове розорення цих дворян і збільшення їх залежності від короля, його щедрих дарунків. Так, усе дворянство стало залежати від Людовика. Ставши для високопоставлених дворян єдиним джерелом доходу та постійною "неопалимою купиною" свят та балів, король змусив їх всіх не мати своїх дворів і бути залежним від нього персонально.

Крім того, Людовик XIV створив свій образ для усього народу. Його діяльність щодо образу можемо порівняти з діяльністю Октавіана Августа, який був одним із кумирів короля. Октавіан мав Вергілія, як свого оспівувача, та Мецената, який займався і вкладався у культуру, будуючи її навколо культу славного імператора. Вергілій у своїх творах доводив походження Августа від троянців, у той час як Овідій, який був лише трохи інакомислячим, був висланий з Риму. Людовик також покровительствував мистецтвам та літературі, а вони в свою чергу підносили його. Згадаємо хоча б кінець твору Мольєра "Тартюф". У кінці саме король наводить справедливість і всі йому дуже вдячні: "Ходім скоріш, до ніг його впадимо й за все його добро хвалу йому складімо" [9].

Тобто пропаганда та інші фактори дали змогу Людовику створити образ короля сонця серед усього населення та своїх ближніх. Він створив певний культ своєї особи, сакралізувавши певним чином багато дій при своєму дворі: прокидання та засинання, ранковий туалет, ходу ввечері до ліжка тощо. Такий культ особи є безпрецедентним для Європи цих часів, на мою думку останньою людиною з такою силою культу особи був Костянтин Великий чи навіть Марк Аврелій.

Про Людовика можна сказати ще багато чого, але якщо говорити про його особистість, то найбільше дізнаємось від його фавориток, із яких виділяють трьох основних: Луїзу де Лавальєр, Франсуаза Атенаїс де Монтеспан та Франсуаза Скаррон. Луїза де Лавальєр була молодістю дівчиною, яка не вирізнялася зовнішністю. Ці відносини були дуже сентиментальні. Вона була ніжною і відданою. За легендою, Людовик помітив її коли вона розмовляла з іншими дамами. Вони розповідали про хлопців, яких бачили на балу минулого дня, а Луїза сказала: "Як ви можете про них розмовляти, коли на балу був сам король". Це вразило Людовика і він закохався в Луїзу. Молодий король був емоційною і тонкою натурою, яку було легко вразити чи образити. Про це кажуть його вчинки щодо Луїзи, наприклад, він прикривав її своєю шапкою від дощу.

Його друга фаворитка, Франсуаза Атенаїс де Монтеспан, була пов'язана в його житті з періодом, коли він де-факто мав багато коханок та інтимних зв'язків. У цей період, мабуть, він трохи втратив себе, і цей час можна назвати періодом найбільшої розкоші у Версалі. Третя ж фаворитка – Франсуаза Скаррон або Франсуаза д'Обіньє (Скаррон – прізвище її чоловіка). Вона була старша Людовика і він прийшов до неї десь у віці 40-ка років. З 1683-го року вона взагалі була його дружиною, хоч і не офіційною. Ця жінка була мудрою і досвідченою. Через неї Людовик став більш релігійною людиною, навіть повернув традицію оми-

вання ніг тринадцятьом бідним. Під кінець життя Людовик був не таким життєрадісним і енергійним.

Висновки та перспективи. Отже, ми можемо виокремити наступне: абсолютизм міг виникнути тільки у Франції, у зв'язку з тим, що там співпала велика кількість обставин, які дозволяли цьому феномену бути. Також з вищесказаного зрозуміло, що абсолютизм могла створити тільки воля людини, яка дуже хоче влади і тільки при умовах попередньої підготовки цього теплого місця. Ця форма правління потребує централізації і концентрування влади у певному вузькому колі. Всі ці фактори співпали у Франції перед приходом до влади Людовика XIV. Тобто тут я хочу показати певну гармонію між роллю особистості в історії та розвитком історичних реалій. Не було б абсолютизму без Генріха IV, Людовика XIII, Рішельє та Мазаріні, але завдяки ним, він виник саме за життя Людовика XIV, без якого, в свою чергу, абсолютизму також би не було. Людовик XIV був особистістю, яка потрапила у сприятливі умови.

Також чималу увагу було приділено особистості Людовика. Сенситивний характер Людовика, бажання бути не таким як усі, у поєднанні з дитячим страхом перед фрондою зробили абсолютизм можливим. У певній мірі саме обставини зробили Людовика таким. У своїй статті я намагався показати саме ті обставини, які вважаю ключовими. Людовик XIV все ж таки був "королем-сонцем", але це залежить від того, який сенс ми у це вкладаємо. Карл V казав, що в його імперії сонце ніколи не заходить, але це було в буквальному сенсі, адже його імперія була колоніальною. Так само і тут, Людовик справді був "сонцем", він світив своєму двору, давав йому ресурси жити так, як він жив, навколо нього було постійно забезпечене оточення. Але він не був "сонцем" для усієї Франції, адже гроші на Версаль та війну за іспанську спадщину він брав саме з народу. У роботі наведено історичні події до моменту настання абсолютизму. Коли Людовик прийшов до влади, абсолютизму ще не було, але через певний час він вже має місце бути. Тобто абсолютизм умовно зародився при Генріху IV і досяг розквіту при Людовику XIV, після якого знову занепав. Все склалося навколо короля, що і дало йому змогу стати одним із найвідоміших монархів в історії.

Список використаних джерел

1. Ададуrow В. Історія Франції / Вадим Ададуrow. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2002.
2. Goubert P. Mazarin / Pierre Goubert. – Paris: FAYARD, 1990.
3. LEVY A. Cardinal Richelieu: And the Making of France / ANTHONY LEVY. – Paris, 2000. – (FAYARD).
4. Мольєр "Тартюф". – Режим доступу <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=152>
5. The Political Testament of Cardinal Richelieu / Cardinal Richelieu. – London: Rowman & Littlefield Publishers, 2020.
6. Éric Deschodt. Louis XIV / Éric Deschodt.-Gallimard Education, Paris 2008.
7. Beem Charles. Queenship in Early Modern Europe/Beem Charles.- London:Springer, 2018.
8. Gauvin Alexander. Architecture and Urbanism in the French Atlantic Empire: State, Church and Society, 1604–1830 / Gauvin Alexander. – Kingston, Ontario: Folio, 2018.
9. Antoine M. Louis XV / Michel Antoine. – Paris: Fayard, 1989. – (McGill-Queen's University Press).
10. Bluche F. Louis XIV / François Bluche. – New York City: Fayard, 1990. – (Franklin Watts).
11. Mitford N. The Sun King: Louis XIV at Versailles / Nancy Mitford. – New York City: Fayard, 2012. – (Review of Books).
12. Dunlop I. Louis XIV / Ian Dunlop. – London: Pimlico, 2000. – (Pimlico).

References

1. Adadurov, V. (2002) History of France – Lviv: Publishing House of the Ukrainian Catholic University [In Ukrainian]
2. Goubert, P. (1990) Mazarin . – Paris: FAYARD. [In French]
3. LEVY A (2000) Cardinal Richelieu: And the Making of France – Paris FAYARD .
4. Moliere "Tartufe" – <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=152> [In Ukrainian]
5. Cardinal Richelieu(2020) The Political Testament of Cardinal Richelieu. – London: Rowman & Littlefield Publishers.
6. Éric Deschodt (2008). Louis XIV.Paris: Gallimard Education.
7. Beem, Charles (2018). Queenship in Early Modern Europe. London. Springer.
8. Gauvin, Alexander(2018). Architecture and Urbanism in the French Atlantic Empire: State, Church and Society, 1604–1830 . Kingston, Ontario: Folio, 2018.
9. Antoine, Michel (1989). *Louis XV* (in French). Paris: Fayard.
10. Bluche, François (1990). Louis XIV. Translated by Greengrass, Mark. New York City: Franklin Watts.
11. Mitford, Nancy (1966). *The Sun King: Louis XIV at Versailles* (2012 ed.). New York Review of Books.
12. Dunlop, Ian (2000). *Louis XIV*. London: Pimlico.

Надійшла до редколегії 30.11.22

N. Fiedosieiev, Master's Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE PHENOMENON OF THE FORMATION OF FRENCH ABSOLUTISM DURING THE PERIOD OF LOUIS XIV

Absolutism is a form of rule by a monarch, close to dictatorship. Absolutist tendencies arose in some countries of Western Europe in connection with the consolidation of their lands in the hands of one ruler, a large number of wars, the image of the monarch as "God's anointed" and other factors. This form of government is characteristic of Europe in the period of the 17th and 18th centuries. But almost in the case of every single country, we encounter certain "peculiarities" of absolutism.

The topic of absolutism as a complex phenomenon in the history of Europe is always relevant. The author's interest is caused by the contradiction between the meaning of the term "absolutism", which means totalitarian power, and the actual situation in Europe during this period. Constant factors and factors prevented absolutism from becoming truly absolute. All this draws our attention to King Louis XIV – a truly absolute monarch who strongly stands out from all the monarchs of the absolutist period. His reign and why it became possible in such a form is of interest.

Absolute monarchies were not allowed to become certain factors-peculiarities. It makes no sense to talk about the absolutism of the Holy Roman Empire and Italy, because at the time of the development of absolutism, these countries were not even integrated into one core, but consisted of a large number of independent duchies, counties, principalities and city-states. Three Western European countries came closest to absolute monarchy: England, France and Spain. But it grew up only in France. Here we will investigate, why it was so.

In the work, the author will reveal the specifics of the phenomenon of the reign of Louis XIV, as well as the complex set of factors that led to the possibility of such a reign. We will try to draw conclusions about why exactly in France and what exactly during the period of Louis XIV the monarch was able to be absolute, as well as revealing the topic of why it became impossible again after him.

Keywords: absolutism, Louis XIV, power creation, national creation, political science, forms of government.